

VILÁG- TÖRTÉNET

5. (37.) évfolyam 2015. 4.

A MAGYAR TUDOMÁNYOS AKADÉMIA BÖLCSESZETTUDOMÁNYI KUTATÓKÖZPONT
TÖRTÉNETTUDOMÁNYI INTÉZET FOLYÓIRATA

- **GYÓNI GÁBOR**
OROSZORSZÁG MINT BIRODALOM
- **SZ. BÍRÓ ZOLTÁN**
AZ OROSZ BIRODALOM „IDEGENJEI”
- **JEKATYERINA PRAVILOVA**
A BELSŐ TRANSZFEREK SZEREPE
AZ OROSZ BIRODALOM IGAZGATÁSÁBAN
- **DEÁK ANDRÁS**
GAZDASÁGI MODERNIZÁCIÓ ÉS ORIENTÁCIÓVÁLTÁS
A POSZTSZOVJET TÉRBEN
- **ALEKSZANDR SZTIKALIN**
AZ 1956-OS MAGYAR FORRADALOM
ÉS A SZOVJET–JUGOSZLÁV VISZONY
- **SZEMLE**
KÉPES GYÖRGY, KRÁNITZ PÉTER PÁL, KECSKÉS D. GUSZTÁV ÍRÁSAI

VILÁGTÖRTÉNET
A Magyar Tudományos Akadémia
Bölcsészettudományi Kutatóközpont
Történettudományi Intézetének folyóirata

Szerkesztők
Bottoni Stefano (felelős szerkesztő)
Bíró László (szerkesztő), Farkas Ildikó, Martí Tibor,
Skorka Renáta (rovatvezetők)
Katona Csaba (olvasószerkesztő)

Szerkesztőbizottság
Glatz Ferenc (elnök), Anderle Ádám, Borhi László,
Erdődy Gábor, Fischer Ferenc, Fodor Pál, Klaniczay Gábor,
Majoros István, Papp Imre, Pók Attila, Poór János

5. (37.) évfolyam 2015. 4.

TARTALOM

Birodalomkutatás Oroszországban (Sz. Bíró Zoltán)	503
<i>Tanulmányok</i>	
Gyóni Gábor: Oroszország mint birodalom. Az Orosz Birodalom területe és népessége	505
Sz. Bíró Zoltán: Az Orosz Birodalom „idegenjei”	521
Jekatyerina Pravilova: A belső transferek szerepe az Orosz Birodalom igazgatásában	553
Deák András: Az inercia jegyében. Gazdasági modernizáció és orientációváltás a posztszovjet térben	575
Font Márta: I. András és Bölcs Jaroszlav	607
Sashalmi Endre: A koronázási érme mint legitimációs médium a 18. századi Oroszországban. I. Katalin, Anna, Erzsébet és II. Katalin császárnők koronázási érméinek ikonográfiai vizsgálata	625
<i>Műhely</i>	
Alekszandr Sztikalin: Az 1956-os magyar forradalom és a szovjet–jugoszláv viszony 1956–1957. Egy orosz–szerb forráskiadási munkát kapcsán	645
<i>Szemle</i>	
Az emberi testtől az óraműig. Az állam metaforái és formaváltozásai (Képes György)	667
Atatürk és az Új Törökország képe a náci ideológiában (Kránitz Péter Pál)	672
A frankofón Európa és Magyarország a hidegháború kezdetén (Kecskés D. Gusztáv)	675

Jelen számunkat szerkesztette: Sz. Bíró Zoltán

Oroszország mint birodalom

Az Orosz Birodalom területe és népessége

1721. október 22-én – a Gergely-naptár szerint november 2-án – Szentpéterváron az orosz szenátorok császárrá és a Haza Atyjává nyilvánították I. Pétert, s ezzel megszületett az Orosz(országi) Birodalom (*Rosszijszkaja imperija*). Még két hónap sem telt el azóta, hogy I. Péter Oroszországa 21 évig tartó háború után legyőzte Svédországot, és a nystadti békeszerződés értelmében kijutott a Balti-tengerre. Oroszország 1721 után nevében is birodalommá vált, mely elnevezést egészen 1917-ig viselte. Oroszország impériummá való átnevezése, az uralkodó imperátor titulusa úgy is értékelhető, mint az ország I. Péter idején kezdődött nyugatosodásának egyik aktusa. A „lényegét” tekintve azonban Oroszország már korábban is birodalom volt. A 15. század végén a Moszkva-központú tulajdonképpeni Oroszország létrejött (a görögös-historizáló *Rusziya*, *Rossziya* nevet fölvéve)¹ egy új birodalom születését is jelentette.²

De mi a birodalom? Milyen jellegzetességek, lényegi tulajdonságok különböztetik meg a birodalmakat – a hangzatos névadáson kívül – más államoktól? Nyikolaj Kragyin, az eurázsiai birodalmak tipológiájának rendszerezője és teoretikusa alapján a birodalmak a következő jellegzetességek alapján ragadhatók meg: 1. nagy, alkalmasint transzkontinentális területi kiterjedés, ami katonai hódítás útján jön létre; 2. különböző vallások és kultúrák jelenléte, multietnikus jelleg; 3. metropólia és kolóniák megléte; 4. bizonyos ideológia kapcsolódik hozzájuk.³ Ezek mindegyike jellemző volt az Orosz Birodalomra, mely azonban sajátos, a nyugati birodalmakétól eltérő fejlődési pályán haladt.

Minden birodalomra jellemző, hogy katonai hódítások útján jön létre. A 15. században megszülető Oroszország magja Moszkva volt. Moszkvának a 15. század végén, III. Iván uralkodása idején (1462–1505) sikerült „egyesítenie az orosz földet”. Ez az „egyesítés”, melyet a centralizátor szellemiségű orosz/szovjet történetírás egyöntetűen „progresszív történelmi folyamatként” értékelt, alkalmasint kegyetlen hódítás volt. Az orosz állam területének kiterjesztése a következő évszázadokban folytatódtott. Ennek részletes ismertetésétől most eltekintünk (1–2. térkép).

1 Скрынников, 2008. 9. Maga a *Rószija* (*Ρωσία*) toponímia egyébként a 10. század közepén bukkan fel először, mégpedig a bizánci irodalomban, Bíborbanszületett Konsztantinosz császár *A birodalom kormányzásáról* szóló művében. Szili, 2009. 78.

2 Szkrinnjykov, 1997.

3 Крадин, 2000. 315–316.

A 20. század elejére Oroszország területe 21,8 millió km²-re nőtt, meghódította a Baltikumtól a Csendes-óceánig terjedő hatalmas eurázsiai térséget. Ez a nagy eurázsiai birodalom azonban gazdasági-kulturális-demográfiai értelemben nagy aránytalanságokat mutatott. A népesség több mint 80%-a az európai területen élt, Szibéria, de még Közép-Ázsia is gyéren lakott volt (1897-ben több ember élt a Kaukázusban, mint Közép-Ázsiában). A századfordulón a 125 milliós birodalom népességének 13%-a élt csak városokban, a lakosság jelentős része falvakban lakott, és egy tipikus, elmaradott agrártársadalom paramétereivel rendelkezett (a várható élettartam, a járványos betegségek és más közegészségügyi mutatók tekintetében). Átlagban csak minden ötödik ember tudott írni-olvasni, bár a 40 év alattiak, a városiak, a protestánsok körében az átlagnál jóval nagyobb volt a betűk ismerete.⁴

Az Orosz Birodalom népei

Az Eurázsia nagy részét meghódító Orosz Birodalom népessége alapvetően megváltozott a 18–19. század folyamán. Oroszország népességét a 18. század elején, az Orosz Birodalom terjeszkedése kezdetén még több mint kétharmadában (körülbelül 70%) oroszok tették ki.⁵ Az 1897-es első általános oroszországi népszámlálás szerint viszont már csak 44% volt az oroszok („nagyoroszok”) részaránya az etnikailag-nyelviellag-vallásilag igencsak tarka Orosz Birodalom népein belül.

Az orosz nép kialakulását, genezisét tekintve több verzió is olvasható a történeti irodalomban. Az oroszok önelnevezése (*ruszskij*) nyilvánvalóan visszavezethető a középkori *rusz*, *ruszics* etnonimra (mely szó végső soron skandináv eredetű, és eredetileg, a 8–9. században a Ladoga környékére érkező északi germánokra vonatkozott). Ez az etnonim sokáig élt a középkori Rusz területén önelnevezésként (a mai Ukrajna területén is egészen a 19. század közepéig, az újabb keletű *ukrán* identitás meggyökeresedéséig), vagy külső megnevezésként (a Rzeczpospolitában, majd utána Ausztriában is hivatalosan ruténnek nevezték a Galíciában élő keleti szláv népességet). A tulajdonképpen, mai értelemben vett orosz – 19. századi terminológiával „nagyorosz” – nép kialakulása összefüggésbe hozható a keleti szláv népesség etnográfiai súlyának 12. századtól kezdődő lassú északkeletre tolódásával, a Volga–Oka vidék jelentőségének megnövekedésével a Ruszon belül, a keleti szláv–finnugor, majd egyre inkább intenzívebbé váló keleti szláv–török kapcsolatokkal, az orosz „irodalmi” nyelv kialakulásával, melynek alapja a középorosz „moszkvai” nyelvjárás; politikai tekintetben pedig a sajátos „despotikus” politikai modellt képviselő északkeleti Vlagyimir, majd Moszkva felemelkedésével, dominanciájával a 12–15. századtól.

A keleti szlávok, elhagyva Visztula–Pripjaty környéki őshazájukat, a Kr. u. 1. évezred közepe táján megjelenve Kelet-Európában (Nyugat-Eurázsiaiban), alkalmaz-

⁴ *Общий свод*, 1905. 1., 38–39.; Нефедов, 2005a.

⁵ Legalábbis erre lehet következtetni az adóösszeírások, revíziók adatai alapján. Az ukránok aránya körülbelül 13% lehetett. Кабузан, 1990. 84.

kodva a térség geográfiai adottságaihoz, illeszkedve az észak-eurázsiai kulturális mintákhoz, egy magisztrális kultúrát képviselő etnokulturális közösséggé váltak.⁶ A szlávok égetéses-irtásos földművelést folytatva haladtak fokozatosan keletre. A szlávok, oroszok és más népek folyamatos – ma is észlelhető – mozgása, fluktuációja Oroszország történetének egyik legjellemzőbb vonása. V. O. Klucsevszkij általam is sokat idézett aforizmája szerint „Oroszország története egy olyan ország története, mely folyamatosan kolonizálódik”. Hasonló, újabb megállapítás szerint a sajátos orosz civilizáció etnográfiai fundamentuma a „vándorló földművelés”. Az orosz nép „vándorló-földművelő” életmódja, Észak-Eurázsia klimatikus-geográfiai viszonyai, a nagy szabad térségek alapvetően meghatározták az orosz történelem fejlődésének menetét. Ez az oka, hogy az orosz parasztság körében nem alakult ki a magántulajdonú földbirtoklás intézménye, és ez alapozta meg azt a „spontán kolonizációt”, ami – főként keleti irányban – előhírnöke vagy előmozdítója volt az orosz állam terjeszkedésének is.⁷

A soknemzetiségű Oroszországban a népek sajátos együttműködése, szimbiózis alakult ki az évszázadok során.⁸ Az oroszországi kolonizációban az oroszok mellett más népek is nagy számban részt vettek: mordvinok (sokan az Altaj vidékére települtek), tatárok (Közép-Ázsiába sok tatár érkezett, együtt az Orosz Birodalommal), ukránok (Közép-Ázsiába és különösen az orosz Távol-Keletre százezres nagyságrendben költöztek ukránok a 19. században, a 20. század elején már megközelítette az egymilliót a Szibériában élő ukránok száma).⁹ A Szibériába, Távol-Keletre, Közép-Ázsiába, Kaukázusba érkező – főleg persze orosz – népesség volt, hogy asszimilált, volt, hogy maga asszimilálódott (ismertek példák oroszok eljarkutosodására, elburjatosodására, elosztjarkosodására),¹⁰ esetleg az oroszok és az őslakosok részvételével új etnikai formációk alakultak ki (például az oroszok, jakutok, evenkik keveredéséből a 19. században létrejött szibériai dolgánok népe).

Az Orosz Birodalom expanziója során kulturálisan teljesen eltérő népek és régiók fölé terjesztette ki hatalmát. Bevett fogalmaink szerint egyes meghódított régiók „fejlettebbek” (urbanizáltabbak, iparosodottabbak, műveltebb lakossággal rendelkezők), mások „fejletlenebbek” voltak, mint az orosz magterület.

Az Orosz Birodalom 18. századi nyugati terjeszkedésével, a Baltikum megszerzésével jelentős protestáns és német lakossághoz jutott. Oroszország a lojalitásért cserébe nem avatkozott be a baltikumi társadalmi viszonyokba, meghagyta a balti németek domináns szerepét.¹¹ A Baltikum meghódítása után megerősödött a „német faktor” az orosz politikában. Az oroszországi elitben hangsúlyosabbá vált a németek szerepe. A németek súlya aztán nemcsak az elitben, de Oroszország népességében is megerősödött. 1762-től jelentős német betelepítés történt Oroszországba, az Alsó-Volga vidékére. Azokra a területekre hívták be a – természetesen

6 Головнёв, 2009.

7 Милов, 2001; Булдаков, 2010. 665.

8 Szaharov, 2000. 18–29. Az Orosz Birodalom történetének etnonacionalista értelmezésére adott kritikát lásd még: Хаген, 2005. 18–47.; Верт, 2005. 48–82.

9 *Западные окраины*, 2006. 286.

10 Сандерланд, 2005. 199–227.

11 Андреева, 2002. 45.

protestáns – németeket, melyek nemrég még Oroszország kietlen határvidékei voltak, és az Orosz Birodalom sikeres expanziójának köszönhetően váltak „belső területté”. A külföldi telepesek földet, 30 évi adókedvezményt kaptak, valamint a szabad vallásgyakorlás jogát (a telepítési akció 1819-ig tartott). Ez volt Oroszország történetének legnagyobb szervezett betelepítési akciója.¹² Szaratov, Szamara környékén virágzó telepek jöttek létre, annak köszönhetően, hogy a németek a Volga vidékére magukkal hozták *magántulajdonosi szemléletüket*.

1825 és 1914 között mintegy négymillió telepes költözött az Orosz Birodalomba, és sokan Európából, német nyelvterületről érkeztek (voltak tehát, akik nem Amerikában, hanem Oroszországban látták a jobb élet reményét).¹³ Jelentős német populáció alakult ki a mai Ukrajna területén, a Krímben, a Kaukázusban. A 19–20. század fordulóján majd kétmillió német élt Oroszországban.

Az Orosz Birodalom legnagyobb népe az oroszokon kívül az ukrán volt. Az ukrán etnogenezis ugyanolyan vitatott és sokrétű, mint az orosz, mindenesetre a mai értelemben vett ukrán nép kezdetei a Rzeczpospolita idejére (16. század) és a Középső-Dnyeper vidékére vezethetők vissza.¹⁴ Lengyelország felosztásával Oroszország megszerezte a Dnyepertől keletre eső területek után a „jobbparti Ukrajnát” is. S noha Oroszországban a „kisoroszk” és a „nagyoroszk” történelmi sorsközösségét hangsúlyozták, a retrospektív módon ukránnak is nevezhető történelemszemlélet kezdetektől fogva Moszkóviával szemben pozicionálta magát. A 18. században a vélhetően Novgorod-Szeverszkijben készült, *A ruszok története* című mű – mintegy válaszul a *Szinopsziszra* – szembeállította a Rusz örökségének úgymond valódi hordozóit, a délnyugati területeket Moszkvával. A 18. századi Oroszországban, Harkovban és Poltavában ukrán nyelvű értelmiség kezdett kibontakozni (legismertebb képviselője Ivan Kotljarevszkij poltavai költő).¹⁵

A Vinnyica–Kijev–Poltava–Harkov környéki ukrán „magterületet” délről az úgynevezett „Új-Oroszország” (Novorosszija) övezte, vagyis a Fekete-tenger 18. század végére meghódított északi partvidéke. Új, európai módon, mérnökiileg tervezett, historizáló módon görögös nevű városok épültek az oroszvá vált Fekete-tenger északi partvidékén: Jekatyerinoszláv (a mai Dnyepropetrovsk, 1776), Herszon (1778), Mariupol (1778), Szevasztopol (1783), Szimferopol (1784), Melitopol (1784), Nyikolajev (1789), Odessza (1794). E városokba zömmel orosz lakosságot telepítettek, s ma is orosz ajkúak, bár identitásukban jórészt ukránná váltak.

Szintén e déli – ma Ukrajnához tartozó – területek betelepítését szolgálta az Új-Szerbia projekt. A Dnyeper középső vidékén, Kijevtől délre kijelölt Új-Szerbiába a 18. század közepétől a Balkánról és Magyarországról főként szerbek, bolgárok költöztek be. A Krími Kánság bukása és a Fekete-tenger–Volga térségében végrehajtott betelepítési programok örökre véget vetettek a „délorosz sztyeppe” vaskor óta tartó nomád korszakának.

12 Каппелер, 1997. 43–45.

13 Кабузан, 1998. 269.

14 Pritsak–Reshetar, 1963. 224–255.

15 Уо. 249.

Az 1840-es években az európai romantikus nacionalizmus elérte a „kis-orosz” értelmiséget is. Az ukrán nemzeti ébredés ebben az időszakban már politikusabb jelleget öltött, központja Kijevbe helyeződött át, ahol 1845-ben megalakult a konspiratív módon szerveződő Cirill és Metód Társaság. A társaság kiállt a szabadságjogokért, a republikánus eszmékért, a szláv népek egységéért, dicsőítette az ukrán múltat és kritikusan viszonyult Moszkvához, melynek despotizmusát nem szláv, hanem tatár örökségnek tekintette. A társaság szervezője Nyikolaj Kosztomarov jeles történész volt, de tagja volt a költő Tarasz Sevcsenko is. A társaság 1847-ben ugyan lelepleződött, de tagjainak munkássága örök érvényű maradt.

A konzervatív I. Miklós cár (1825–1855) halála után, a krími háború kudarcát követően nyilvánvalóvá vált Oroszország lemaradása a Nyugattól, a miklósi konzervatív politika csődje és tarthatatlansága. II. Sándor (1855–1881) uralkodása idején megkezdődött Oroszország modernizációja, melynek talán legfontosabb eleme az 1861-es jobbágyfelszabadítás volt. A sándori reformpolitika sok kedvező eleme ellenére azt a negatívumot is tartalmazta, hogy ebben az időben jelent meg az etnikai nacionalizmus az orosz politika eszköztárában (ez is persze egyfajta európai hatás volt, mint az Oszmán Birodalomban az ifjútörökök heveny és végzetes etnikai nacionalizmusa). Ez különösen brutális formában nyilvánult meg az 1863–1864-es lengyel–litván felkelés leverését követően, de érintette az ukrán nemzeti mozgalmat is. Igyekeztek korlátozni az ukrán nyelvű nyomtatott kiadványok terjesztését, betiltották az ukrán nyelvű színjátszást,¹⁶ egyáltalán, megkérdőjelezték az ukrán nép létét,¹⁷ az ukrán nemzeti mozgalom vezetői emigrációba kényszerültek. A svájci Genfben jelent meg az első ukrán politikai lap, a *Hromada*. Különösen sokat tett az ukrán nemzeti eszme európai terjesztéséért Mihajlo Drahomanov publicista.

Oroszország után Ausztriában, Galíciában is teret nyert az ukrán nemzeti eszme. Galíciában alakult meg az első ukrán politikai párt, a Radikális Párt (1890). 1900-ban az oroszországi Harkovban is létrejött egy radikális ukrán politikai mozgalom. A „határokon átívelő” ukrán nemzeti értelmiség is egyre jelentősebbé vált a 20. század elejére (Ivan Franko, Leszja Ukrajinka stb.). Vagyis az I. világháború és az Orosz Birodalom összeomlása idejére az ukrán nemzeti eszme már kiforrott, készen állt a cselekvésre (de 1917–1921 között politikai megvalósítása mégis elbukott).

Lengyelország felosztásával az Orosz Birodalom nemcsak lengyel (katolikus), hanem nagyszámú zsidó népességet is kapott. Noha II. Katalin bizonyos gesztusokat is tett a zsidók felé (betiltotta a sértőnek érzett *zsidó* szó használatát, helyette bevezetve a *jevrejt*), Szentpétervár korlátozó intézkedéseket vezetett be a zsidókkal szemben, kijelölve azokat a területeket, ahol letelepedhetnek (1791, zsidó letelepedési körzet). Ennek értelmében a zsidók lényegében csak a Rzeczpospolita egykori területén élhettek (1804-ben a letelepedési körzetet kibővítették, belekapcsolva Új-Oroszországot, majd később Besszarábiát). A zsidók ugyanakkor autonómiát kaptak az oktatásban, a belső öngazgatásban.¹⁸ A zsidó letelepedési körzet hivata-

¹⁶ Дякин, 1995. 136.

¹⁷ Миллер, 2000. 58–59.

¹⁸ Миллер, 2006. 108–109.

losan egészen 1917-ig fennmaradt. Részben a korlátozó intézkedések miatt az oroszországi zsidók nem is asszimilálódtak, jiddis nyelvüket megtartották (a zsidók eloroszosodása majd csak a szovjet korszakban következik be). A III. Sándor uralma idején kezdődött zsidóüldözések és antiszemita politikai gyakorlat következtében milliós nagyságrendben hagyták el Oroszországot, elsősorban Amerikába költöztek (1881–1914 között mintegy kétmillió zsidó vándorolt ki).¹⁹

Közép-Ázsia néprajzi viszonyai sokáig érintetlenek maradtak. Csak a 19. század végén, s főleg a 20. század elején érkeztek nagyobb számban szláv telepesek erre a területre (az 1897-es népszámlálás idején még kevés orosz élt Közép-Ázsiában). A 19. század végén uralkodóvá váló nacionalista korszellemnek megfelelően keresztényeket, pravoszlávokat, majd 1903-tól „tösgyökeres orosz származásúakat” igyekeztek Közép-Ázsiába telepíteni.²⁰ Az őslakos nomádok és a földfoglaló telepesek közötti konfliktus 1916-ban vezetett robbanáshoz, amikor a cári kormányzat – megvonva az őslakosok kedvezményeit – megpróbálta a közép-ázsiaiakat is besorozni az orosz hadseregbe. A kitört lázadás során sok orosz telepest lemészároltak. Végül majd a bolsevikok 1921-ben az antikolonizációs politika jegyében vagonba rakják és kitelepítik a közép-ázsiai oroszok jelentős részét.²¹

Az Orosz Birodalom sok mai modern nemzet inkubátora is volt. A modern nemzetté válás folyamata a 19. század második felében elsősorban az Orosz Birodalom nyugati népeit érte el, mindenekelőtt értelmiségüket. A nemzetté válás folyamatának kiteljesedésére sokszor csak már az Orosz Birodalom széthullása után került sor (lásd például a korábban csak „kaukázusi tatárnak” vagy „türknek” nevezett azerbajdzsán nemzet létrejöttét, gyújtópontjában az orosz fennhatóság alá került, bizonyos mértékben russzifikált, szekularizált „azerbajdzsánokkal”), vagy éppenséggel az Eurázsia néprajzi térképét *újra*teremtő szovjethatalom révén indult meg.²² A szovjet nemzetteremtésre különösen látványos példa a különböző eredetű közép-ázsiai török csoportokból (többek között üzbégek) összegyűrt üzbég nemzet esete.²³

II. Sándor uralkodásától kezdve jelent meg és egészen 1917-ig folytatódott Oroszországban az erőszakos russzifikáló politika. E nacionalista gyakorlat célja nem is az integráció volt, hanem a szegregáció: a zsidók, tatárok, lengyelek, németek, nem pravoszlávok kiszorítása.²⁴ Ennek elemei jelentek meg az 1863–1864-es lengyel-litván felkelés elfojtása után, de a russzifikáló-unifikáló politika jegyei (az orosz nemzetiségű káderek előnybe hozása, orosz, pravoszláv telepítési programok, a belső határok módosítása, numerus clausus) megfigyelhetők a „békés” Baltikumban, a Kaukázusban (Grúziában), majd II. Miklós uralkodása idején (és különösen Pjotr Sztolipin miniszterelnöksége alatt) a Finn Nagyhercegség vonatkozásában is.²⁵

19 Уо. 139–140.; *Западные окраины*, 2006. 333–334.

20 Дякин, 1995. 141.

21 Генис, 1998. 44–58.

22 Az északi népek szovjet „megteremtésére” vonatkozóan lásd: Головнёв, 2012. 3–12.

23 A modern üzbég nemzet eredetére vonatkozóan lásd az *Etnograficeszkoje obozrenyijében* 2005-ben lezajlott vitát. Különösen: Ильхамов, 2005. 25–47.

24 Каппелер, 1997. 203.

25 Дякин, 1995. 137–139.; Дякин, 1996. 46–47.; Font–Krausz–Niederhauser–Szvák, 1997. 403–406.

A russzifikáló-szegregáló politika jelentős mértékben hozzájárult az Orosz Birodalom instabilitásához a 20. század elején.²⁶ Az 1905 utáni liberalizáció (pártok, lapok, egyesületek létrejötte) ugyan a nemzetiségi kérdés élét is tompította, az I. világháború azonban megint felszínre vetette a problémákat. 1914-ben német-pogromok zajlottak az oroszországi nagyvárosokban, az ősszel megszállt Galíciában az orosz hadsereget kísérő zsidópogromok mellett kísérlet történt ott is egyfajta russzifikáló gyakorlat bevezetésére (például a görög katolikusok erőszakos átterítésére); a lengyelkérdésben csak azután volt hajlandó ígéreteket tenni Petrográd, hogy a lengyel területek tartós német megszállás alá kerültek. Közép-Ázsiában pedig 1916-ban véres felkelés tört ki.

A modern nemzettudat 19–20. századi általánossá válása előtt az emberek identitásában a vallási hovatartozás volt a leginkább meghatározó. Az Orosz Birodalom inkább volt pravoszláv, mint orosz. Az 1906-os első orosz alkotmány deklarálta a pravoszlávia kitüntetett szerepét, azt hivatalosan is „első és uralkodó” vallásnak nyilvánítva (bár a többi felekezet számára is garantálva a szabad vallásgyakorlást).²⁷

Oroszország a 16. század közepén vált multikonfesszionális országgá, a muszlim Volga–Urál vidék meghódításával. S bár Moszkva összességében toleránssal bánt a muszlimokkal, mint tette azt például a korabeli Spanyolország, 1552-ben, Kazany elfoglalása után erőszakos krisztianizáció kezdődött, minek következtében főként pogány udmurtok és marik keletre voltak kénytelenek vándorolni (az erőszakos térítés még I. Péter idején is folytatódott).²⁸ Moszkvában a 16–17. század óta jelentős protestáns közösség élt, s a protestáns bevándorlókat többnyire szívesen látták Oroszországban. A 18–19. században a lutheránusok sok fontos pozíciót is betöltöttek. Katolikusok csak a 18. században, Lengyelország felosztása után kerültek nagy számban Oroszországhoz.

A 17. században súlyos vallási belharc rázta meg Oroszországot – ám a pravoszláv óhitűek kegyetlen üldözése a „szabályos”-görögös egyházi rítus jegyében mintegy előkészítette a felülről vezényelt, „európai” reformokat. Az Orosz Birodalom nagyfokú expanziója és a 18. századi európai korszellem természetesen magukkal hozták a II. Katalin idején deklarált vallási toleranciát, ami a muszlimokra is kiterjedt (1773: vallási türelmi rendelet; a Krím megszerzése után II. Katalin deklarálta az iszlám vallás sérthetetlenségét; 1788: az ufai muftiátus létrehozása, tatár iskolák alapítása, a muszlim kultúra támogatása).²⁹ Ez a felvilágosult szellem csak a 19. század végén változott meg, amikor korlátozó intézkedéseket vezettek be – lényegében a zsidókkal szembeniekkel egy időben – a muszlimokkal szemben is (például az ügyvédi, pedagógiai pályákon).³⁰

A katolikusok ügye összefonódott a lengyelkérdéssel. Az orosz állam, amennyire lehetett, igyekezett ellenőrzése alá vonni a katolikus egyházat is. Ennek olykor abszurd következményei lettek. Például a jezsuita rend pápai betiltása (1773)

26 Дякин, 1995. 141.

27 Конституция Российской империи, 1908. 65.

28 Каппелер, 1997. 34.

29 Ланда, 1995. 132–135.

30 Дякин, 1995. 139.

után a jezsuiták éppen Oroszországban tevékenykedhettek tovább (Polockban jezsuita akadémia is létesült).³¹ S noha 1830 előtt talán még úgy tűnhetett, lehetséges egyfajta lengyel–orosz kooperáció, I. Miklós és különösen II. Sándor óta szinkronban haladtak a lengyelek és a katolikusok elleni nyílt vagy rejtett repressziók (korlátozták a lengyel diákok felsőoktatási lehetőségeit, titkos rendelkezésekben szabályozták a tisztikarban elhelyezhető lengyelek arányát stb.).³²

Az 1830–1831-es lengyel felkelést követően a néhány sikertelen középkori előzmény után 1596-ban a Rzeczpospolítában létrejött görög katolikus egyházat sem kerülték el a repressziók, elkobozták a monostorok kétharmadát, majd 1839-ben Polockban egyesítették a görög katolikus és a pravoszláv egyházat (mintegy 1,5 millió görög katolikust sikerült pravoszlávvá tenni, elsősorban a mai Belarusz területén).³³ 1840-ben az is felmerült, hogy egyfajta „fordított uniót” is megvalósítsanak, azaz létrehoznak egy, az orosz állam kontrollja alatt lévő katolikus egyházat, mely „kérelmezi” majd az egyházi uniót a Moszkvai Patriarchátussal, természetesen elfogadva annak főségét.³⁴

Metropólia és kolóniák

Minden birodalomnak van metropóliája és kolóniái. A metropólia–kolónia viszony kimutatható Oroszországban is: a birodalom magja összpontosítja a javakat, a gazdasági-szellemi erőforrásokat, a hatalmat, a kommunikációs hálózatokat (ilyen értelemben egész Oroszország Moszkva kolóniája). A hatalom forrása a kolóniákon a metropólia. A hagyományosan elképzelt séma szerint a fejlett metropóliák kizsákmányolják az elmaradott kolóniákat, azokat csak nyersanyagbázisként és felvevőpiacként használják, és ha végre is hajtanak bizonyos fejlesztéseket a gyarmatokon, azt csak önös érdekből teszik: vasutat vagy autópályát építenek, hogy felgyorsítsák a metropólia és a kolónia közötti anyagmozgást; esetleg létrehoznak néhány iskolát, hogy a gyarmati igazgatáshoz elengedhetetlenül szükséges bennszülötteket kiképezzék. Nos, ha ezt tekintjük a klasszikus sémának, az orosz birodalmi modelltől eltérő volt.

Először is, az Orosz Birodalom olykor magánál kulturálisan-gazdaságilag fejlettebb régiókat hódított meg. Csak katonai értelemben volt fejlett a kolóniákhoz képest, ami tipikusan az eurázsiai birodalmak egyik jellemvonása (és alkalmasint a Szovjetunióra is jellemző lesz).³⁵ Éppen a metropólia viszonylagos fejletlensége magyarázza, hogy a „koloniális hatások” erőteljesebben jelenhettek meg (például a „német faktor”) az orosz történelemben.

Másodszor, az orosz kolonizáció nem feltétlen zúzta szét a helyi eliteket, lojalitás esetén igyekezett adaptálni, „felemelni” őket.³⁶ Gazdasági értelemben ke-

31 *Западные окраины*, 2006. 78.

32 *Горизонтов*, 1999. 35–50., 224.

33 *Римский*, 1998. 25–44.

34 *Западные окраины*, 2006. 242.

35 *Крадин*, 2000. 315–316.

36 *Редин*, 2012. 67–82.

vésbé volt hangsúlyos a metropólia egyoldalú kifosztó jellege.³⁷ A metropólia nem feltétlen törekedett arra, hogy saját társadalmi-politikai rendszerét honosítsa meg a kolóniákon. Például Kazahsztán területén a zsüzők behódolása után a birodalmi központ semmilyen módon nem avatkozott be a területen élők gazdasági, társadalmi viszonyaiba.³⁸ Az Orosz Birodalom nem gátolta a kolóniák gazdasági fejlődését, a 20. század elején például Lengyelország volt Oroszország iparilag legfejlettebb területe. A téma egyik legelismertebb kutatója, Andreas Kappeler mindezért nem is tekinti Oroszországot „gyarmatbirodalomnak”.³⁹

A klasszikus metropólia–kolónia képlet talán az utoljára meghódított Turkesztán tekintetében tűnik a legnyilvánvalóbbnak, de csak részben. Turkesztánban valóban a monokulturás gyapottermesztés elhatalmasodása észlelhető az orosz hódítás után, azonban a gyapot feldolgozása helyben történt, ami jelentős iparosítást indított el Közép-Ázsiában (1880-ban két gyapotfeldolgozó üzem volt a régióban, 1914-ben már 220). Az I. világháború előtt közel 50 bank tevékenykedett a területen, és az oktatási, egészségügyi rendszer is kezdett kiépülni.⁴⁰

Már az Orosz Birodalom idején is kimutatható, hogy költségvetési-gazdasági szempontból a – szintén elmaradott – „központi feketeföldes területek” hátrányosabb helyzetben voltak, mint a birodalmi perifériák.⁴¹ (1917 után pedig a szovjethatalom erőltetett ütemben modernizálta nemcsak a „birodalmi centrumot”, hanem a perifériákat, sőt a szegényebb perifériák modernizációja éppen a „birodalmi központ,” vagyis az orosz tagköztársaság emberi, anyagi, gazdasági erőforrásainak igénybevételével zajlott.) Az orosz birodalomépítés egyik sajátossága tehát a kolóniák fejlesztése akár a tágabb értelemben vett metropólia (orosz törzsterület) kárára is (éppen ezzel a „birodalmi tradícióval” kívánt szakítani az orosz elit 1991-ben, a Szovjetunió likvidálásával, az erősen dotált peremterületek leválasztásával).

Birodalmi ideológia

A birodalmaknak – hivatalosan deklarált, vállalt, vagy „nem hivatalosan” hozzájuk köthető – ideológiájuk van. Közkeletű vélekedés szerint Oroszország történetében eddig három, „struktúrájában, lelkiségében és szociális funkciójában” hasonló „hivatalos” ideológia jelent meg: a Harmadik Róma-koncepció a 16. században, az uvarovi pravoszlávia–önkényuralom–népiesség a 19. században, majd 1917 után a marxizmus–leninizmus.⁴²

Az Oroszországhoz köthető első állami-vallási ideológia a 16. század elején felbukkanó Harmadik Róma-elmélet, melynek leggyakrabban idézett gondolata szerint az első Róma és a második Róma, tehát Konstantinápoly elbukott, de Moszk-

37 Каппелер, 1997. 48.

38 Бекмаханова, 2011. 255.

39 Каппелер, 1997. 122.

40 *Центральная Азия*, 2008. 152., 154.

41 *Западные окраины*, 2006. 395.

42 Медушевский, 2012a. 7.

va, a Harmadik Róma ezek örökébe lép, „és negyedik [Róma] nem lesz”. Különösen fontos a „negyedik nem lesz” kitétel, ami arra utal, Oroszországgal ér véget a történelem, Oroszország az emberi fejlődés egyfajta végpontja. A Harmadik Róma-teória nem vált „hivatalos” ideológiává, viszont hozzájárult Oroszország egyfajta történeti-eszkatologikus meghatározásához, ami olyan 16. századi művekben is megjelenik, mint az Oroszország kiválasztottságát, különleges történelmi szerepét hangsúlyozó *Orosz hronográf* vagy a *Fokozatok könyve*.⁴³ Oroszország multikonfeszcionálissá válásával, az ország 17. század eleji összeomlásával, az óhitű pravoszlávia háttérbe szorításával, a nyugati kultúrhatás 17. századi megerősödésével, I. Péter nyugati fordulatával a pravoszláv-teokratikus ideológia is háttérbe szorult, a tradicionális kultúra válságba került.⁴⁴

Az I. Péter nyugati fordulata eredményeképpen létrejött Orosz Birodalomban természetszerűleg felerősödött a nyugati eszmék hatása. A 18. századtól a szűk értelmiségi elit által ápolt „orosz eszme” különböző alakváltozásai a nyugati szellemi áramlatokkal kölcsönhatásban fejlődtek. A különböző ideológiák szerepe hektikusan alakult, hol a „kormányzati liberalizmus” került előtérbe (I. Sándor és II. Sándor idején), hol a konzervativizmus (I. Miklós, III. Sándor), de az Orosz Birodalom fejlődése mégis – szellemtörténeti értelemben is – egyfajta modernizáció, nyugatosodás medrében haladt.⁴⁵

A konzervatív, Oroszországot „lefagyasztó” I. Miklós cár idején kapott Oroszország új ideológiát Szergej Uvarov oktatási miniszternek köszönhetően, aki a pravoszlávia, önkényuralom, népiesség hármasságával próbált ideologikus identitást adni Oroszországnak. Ez a konzervatív indíttatású ideológia, főként az Oroszország lemaradását demonstráló krími háború kudarcát követően felülvizsgálatra szorult. A II. Sándor idején kezdődött reformok, ezek ellentmondásossága, a különböző forradalmi ideológiák, az egyház tekintélyvesztése, majd az 1905 utáni liberalizáció ideológiai sokszínűséget, vagy ha úgy tetszik, a hivatalos ideológia vákuumát idézték elő, a hatalom deszakralizálódott.

Oroszország a 18. század után európai nagyhatalommá vált, viszont az oroszországi társadalom végzetesen kettészakadt egy szűk elitre és a tradicionális körülmények között élő „népre”. Az orosz politikai-ideológiai gondolkodás képviselői az elitből kerültek ki, a forradalmi mozgalmak esetében is,⁴⁶ a különböző eszmék közül mégis az lehetett sikeres, melynek gyökerei a legmélyebbre nyúltak, s amelyik a leginkább megfelelt a „hagyományos orosz ideológiának”, a „sajátos messianizmussal felvértezett teokratikus eszkatológiának” – ez pedig az orosz bolsevizmus lett.⁴⁷ Új állami ideológiát 1917 után kapott Oroszország. Az orosz bolsevizmus sok tekintetben emlékeztetett a 16. századi orosz ideológiákra: a középkori

43 Зиборов, 2002. 139.

44 Szvák, 1997. 127–138.

45 Filippov, 2010. 11., 37–38.

46 Az 1870-es években az orosz forradalmi mozgalmak tagjainak csaknem harmada nemes, ötöde egyházi személy volt, kétharmaduk diák vagy felsőfokú végzettséggel rendelkező. A „nép” képviselőinek száma elenyésző volt. Нефедов, 2005b. 283–285.

47 Булдаков, 2010. 667.

vallásokhoz hasonlóan kizárólagosságra tartott igényt, (vallásos-)világmegváltó gyökerű volt, és a történelem végét Oroszországhoz kötötte (a kommunizmus várt győzelmével). És az Orosz Birodalom felbomlását követő véres polgárháborúban az orosz nép, valamint az oroszországi népek többsége a vörösöket támogatta.

Az Orosz Birodalom sok tekintetben archaikus, „középkorias” képződmény volt, az egyes nemzetiségek, felekezetek számára pozitív vagy negatív értelemben területiális, jogi „zárványokat” fenntartva. Az egységes jogállam – abban az értelemben, hogy a jogrendszer területtől, felekezettől, nemzetiségtől függetlenül egységesen érvényesül – megteremtésére 1917-ig kellett várni.

Oroszország látványos ütemben fejlődött, modernizálódott a 19. század végén, 20. század elején, azonban a tradicionális agrártársadalmat felbomlasztó kapitalista modernizáció minden sikere ellenére erős ellenállásba ütközött. Nemcsak Lev Tolsztoj, de az oroszországi társadalom többsége sem fogadta el a magántulajdonú földbirtoklás intézményét, ami fundamentális jelentőségű kérdés.⁴⁸ Az 1905 utáni liberálisizáció a világháború miatt nem tudott kiteljesedni. Magam meggyőzőnek tartom azt az álláspontot, miszerint a bolsevik forradalom győzelme – minden technikai-tudományos-társadalmi modernizációs törekvése és sikere ellenére – fundamentalista reakció volt a kapitalista nyugatosításra.⁴⁹ Az Orosz Birodalom széthullása, Oroszország föderalizálása, majd az „exterritoriális” (deklaráltan világhatalomra törekvő), a történelem végét elhozó, „világmegváltó”, „messianisztikus” álmokat megtestesítő Szovjetunió megalakítása azonban az átmeneti „megháttrálás” ellenére nem szüntette meg, hanem kiteljesítette az orosz birodalmi gondolatot és gyakorlatot.

Forrás- és irodalomjegyzék

1. Kiadott források és szakirodalom

Андреева

2002 Андреева, Наталия Сергеевна: Статус немецкого дворянства в Прибалтике в начале XX века In: *Вопросы истории*, 2002. 2. sz. 44–61.

Бекмаханова

2011 Бекмаханова, Наиля Ермухановна: Присоединение Казахстана. In: *Российская империя от истоков до начала XIX века. Очерки социально-политический и экономический истории*. Ред.: Аксенов, Александр–Водарский, Ярослав–Никитин, Николай–Рогожин, Николай. Москва, 2011. 229–257.

Булдаков

2010 Булдаков, Владимир Прохорович: *Красная смута. Природа и последствия революционного насилия*. Москва, 2010.

Центральная Азия

2008 *Центральная Азия в составе Российской империи*. Ред.: Абашин, С. Н.–Арапов, Д. Ю.–Бекмаханова, Н. Е. Москва, 2008.

⁴⁸ Поршнева, 2000; Медушевский, 2012b. 3–18.

⁴⁹ Поршнева, 2000; vagy hagyományosabb megközelítésben: Вернадский, 2005. 317–337.

Дякин

1995 Дякин, Валентин Семенович: Национальный вопрос во внутренней политике царизма (XIX в.). In: *Вопросы истории*, 1995. 9. sz. 130–142.

1996 Дякин, Валентин Семенович: Национальный вопрос во внутренней политике царизма (начало XX в.). In: *Вопросы истории*, 1996. 11–12. sz. 39–53.

Filipov

2010 Filipov Szergej: *Az „orosz eszme” alakváltozásai. Az orosz konzervativizmus, liberalizmus és radikalizmus.* Bp., 2010.

Font–Krausz–Niederhauser–Szvák

1997 Font Márta–Krausz Tamás–Niederhauser Emil–Szvák Gyula: *Oroszország története.* Bp., 1997.

Генис

1998 Генис, Владимир Леонидович: Депортация русских из Туркестана в 1921 году (дело Сафарова). In: *Вопросы истории*, 1998. 1. sz. 44–58.

Головнёв

2009 Головнёв, Андрей Владимирович: *Антропология движения (древности Северной Евразии).* Екатеринбург, 2009.

2012 Головнёв, Андрей Владимирович: Этничность: устойчивость и изменчивость (опыт Севера). In: *Этнографическое обозрение*, 2012. 2. sz. 3–12.

Горизонтов

1999 Горизонтов, Леонид Ефремович: *Парадоксы имперской политики: поляки в России и русские в Польше.* Москва, 1999.

Хаген

2005 Хаген, Марк фон [Hagen, Mark von]: История России как история империи перспективы федералистского подхода. In: *Российская империя в зарубежной историографии. Работы последних лет: Антология.* Сост.: Верт, Пол В.–Кабытов, Петр–Миллер, Алексей. Москва, 2005. 18–47.

Ильхамов

2005 Ильхамов, Алишер: Археология узбекской идентичности. In: *Этнографическое обозрение*, 2005. 1. sz. 25–47.

Кабузан

1990 Кабузан, Владимир Максимович: *Народы России в XVIII веке. Численность и этнический состав.* Москва, 1990.

1998 Кабузан, Владимир Максимович: *Эмиграция и реэмиграция в России в XVIII – начале XX в.* Москва, 1998.

Каппелер

1997 Каппелер, Андреас [Kappeler, Andreas]: *Россия – многонациональная империя: возникновение, история, распад.* Москва, 1997.

Ключевский

1998 Ключевский, Василий Осипович: *Сочинения в девяти томах.* Том 2. *Курс Русской истории.* Москва, 1988

Конституция Российской империи

1908 *Конституция Российской империи: Высочайшие манифесты о народном представительстве. Основные законы и др.* Прим. и вступ. ст. Л. Слонимского. Санкт-Петербург, 1908.

Крадин

2000 Крадин, Николай Николаевич: Кочевники, мир-империи и социальная эволюция. In: *Альтернативные пути к цивилизации*. Ред.: Крадин, Н. Н.–Коротаев, А. В.–Бондаренко, Д. М.–Лынша, В. А. Москва, 2000. 314–336.

Ланда

1995 Ланда, Роберт Григорьевич: *Ислам в истории России*. Москва, 1995.

Медушевский

2012а Медушевский, Андрей Николаевич: К критике консервативной политической романтики в постсоветской России. In: *Российская история*, 2012. 1. sz. 3–16.

2012б Медушевский, Андрей Николаевич: Как выйти из революции: стратегия преодоления социального кризиса в обществах переходного типа. In: *Российская история*, 2012. 2. sz. 3–18.

Миллер

2000 Миллер, Алексей Ильич: «Украинский вопрос» в политике властей и русском общественном мнении (вторая половина XIX в.). Санкт-Петербург, 2000.

2006 Миллер, Алексей Ильич: *Империя Романовых и национализм. Эссе по методологии исторического исследования*. Москва, 2006.

Милов

2001 Милов, Леонид Васильевич: *Великорусский пахарь и особенности российского исторического процесса*. Москва, 2001.

Нефедов

2005а Нефедов, Сергей Александрович: *Аграрные и демографические итоги русской революции*. Екатеринбург, 2005.

2005б Нефедов, Сергей Александрович: *Демографически-структурный анализ социально-экономической истории России*. Екатеринбург, 2005.

Общий свод

1905 *Общий свод по империи результатов разработки данных первой всеобщей переписи населения произведенной 28 января 1897 г.* Санкт-Петербург, 1905.

Поршнева

2000 Поршнева, Ольга Сергеевна: *Менталитет и социальное поведение рабочих, крестьян и солдат России в период первой мировой войны (1914 – март 1918)*. Екатеринбург, 2000.

Pritsak–Reshetar

1963 Pritsak, Omeljan–Reshetar John S.: The Ukraine and the Dialects of Nation-Building. In: *Slavic Review*, 22. (1963) 2. sz. 224–255.

Редин

2012 Редин, Дмитрий Алексеевич: Обско-угорская знать и русское государство: сценарии адаптации (XVII – первая половина XVIII в.). In: *Историческая уралистика и русистика на Урале и в Будапеште*. II. Ред.: Дьёни, Габор. Будапешт, 2012. 67–82.

Римский

1998 Римский, С. В.: Конфессиональная политика России в Западном крае и Прибалтике. In: *Вопросы истории*, 1998. 3. sz. 25–44.

Сандерланд

2005 Сандерланд, Виллард [Sunderland, Willard]: Русские превращаются в якутов? «Обыноровичание» и проблемы русской национальной идентичности на Севере Сибири 1870–1914. In: *Российская империя в зарубежной историографии. Работы по-*

следних лет: Антология. Сост.: Верт, Пол В.–Кабытов, Петр–Миллер, Алексей. Москва, 2005. 199–227.

Szaharov

2000 Szaharov, Andrej: *Az orosz történelem új terminológiája.* Bp., 2000.

Szili

2009 *A normannkérdés az orosz történelemben. Források.* Szerk.: Szili Sándor. Bp., 2009.

Szkrinnyikov, Скрынников

1997 Szkrinnyikov, Ruszlan: *Az orosz birodalom születése.* Bp., 1997.

2008 Скрынников, Руслан Григорьевич: *Василий III, Иван Грозный.* Москва, 2008.

Szvák

1997 Szvák Gyula: *A moszkvai Oroszország története.* Bp., 1997.

2004 Szvák Gyula: *IV. Iván.* Bp., 2004.

Вернадский

2005 Вернадский, Георгий Владимирович: Евразийство и коммунизм. In: Вернадский, Г. В.: *Опыт истории Евразии. Звенья русской культуры.* Москва, 2005. 317–337.

Верт

2005. Верт, Пол В. [Werth, Paul W.]: От «сопротивления» к «подрывной деятельности»: власть империи, противостояние местного населения и их взаимозависимость. In: *Российская империя в зарубежной историографии. Работы последних лет: Антология.* Сост.: Верт, Пол В.–Кабытов, Петр–Миллер, Алексей. Москва, 2005. 48–82.

Водарский

2011 Водарский, Ярослав Евгеньевич: Геополитика России в XVIII в. In: *Российская империя от истоков до начала XIX века. Очерки социально-политической и экономической истории.* Ред.: Аксенов, Александр–Водарский, Ярослав–Никитин, Николай–Рогожин, Николай. Москва, 2011. 207–229.

Западные окраины

2006 *Западные окраины Российской империи.* Ред.: Долбилов, Михаил Дмитриевич–Миллер, Алексей Ильич. Москва, 2006.

Зиборов

2002 Зиборов, Виктор Кузьмич: *Русское летописание XI–XVIII веков.* Санкт-Петербург, 2002.

GÁBOR GYÓNI

RUSSIA AS EMPIRE

TERRITORIAL EXPANSION AND POPULATION OF THE RUSSIAN EMPIRE

The article presents the historical evolution of the main attributes of the Russian Empire, starting from territorial expansion toward the West (historical East Poland and Ukraine), and the East (Caucasus, Central Asia, Siberia). The progressive extension of Russian imperial statehood from the 16th century to the end of the 19th century also affected the ethnic and religious composition of the enlarged empire, and stimulated the emergence of modern national thinking among the greatest peoples of empire. The peculiar, step-by-step conquest of new territories boosted a new relationship between the centre and the internal peripheries, under the influence of various imperial ideologies.

CONTENTS

Researching the Empire in Russia (Zoltán Sz. Bíró)	503
<i>Studies</i>	
Gábor Gyóni: Russia as Empire: Territorial Expansion and Population of the Russian Empire	505
Zoltán Sz. Bíró: Being “Alien” in the Russian Empire: The Legal and Social Status of “Eastern” and “Western” Ethnic Groups	521
Ekaterina Pravilova: The Role of Internal Colonization in the Bureaucratic System of the Russian Empire	553
András Deák: Under the Sign of Inertia: Economic Modernization and Orientation Change in the Post-Soviet Space	575
Márta Font: Andreas the First and Yaroslav the Wise	607
Endre Sashalmi: The Coronation Medal as a Vehicle of Legitimation: Iconographic Analysis of the Coronation Medals of Four Empresses, Catherine I, Anne, Elisabeth and Catherine II	625
<i>Workshop</i>	
Alexandr Stykalin: The 1956 Hungarian Revolution and the Soviet–Yugoslav Relations: Reflections on a New Documentary Book	645
<i>Book Reviews</i>	
From the Human Body to the Clockwork: Metaphors of State, and State-building (György Képes)	667
Atatürk and the New Turkey in the Nazi Imagination (Péter Pál Kránitz)	672
The French-speaking European Countries and Hungary at the Beginnings of the Cold War (Gusztáv D. Kecskés)	675

SZERZŐINK

Deák András, PhD, tudományos főmunkatárs, MTA Közgazdaság- és Regionális Tudományi Kutatóközpont Világgazdasági Intézet • Font Márta, az MTA doktora, egyetemi tanár, Pécsi Tudományegyetem BTK • Gyóni Gábor, PhD, tudományos munkatárs, ELTE BTK • Kecskés D. Gusztáv, PhD, tudományos főmunkatárs, MTA BTK Történettudományi Intézet • Képes György, PhD, egyetemi adjunktus, ELTE Állam- és Jogtudományi Kar • Kránitz Péter Pál, doktorandusz, Pázmány Péter Katolikus Egyetem BTK • Pravilova, Jekatyerina, egyetemi tanár, Princeton University History Department • Sashalmi Endre, az MTA doktora, egyetemi tanár, Pécsi Tudományegyetem BTK • Sz. Bíró Zoltán, tudományos főmunkatárs, MTA BTK Történettudományi Intézet • Sztikalin, Alekszandr, kandidátus, tudományos főmunkatárs, Orosz Tudományos Akadémia Szlavisztikai Intézet

Ára: 600 Ft
Előfizetőknek: 500 Ft

TERJESZTI A MAGYAR POSTA

Előfizethető személyesen a postahelyeken és a kézbesítőnél, vagy a Központi Hírlap Iroda zöldszámán: 06-80/444-444, e-mailen: hirlapelofizetes@posta.hu, faxon: 1-303-3440, vagy levélben a Magyar Posta Zrt. Központi Hírlap Iroda, Budapest 1008 címen.

Számonként megvásárolható az MTA Bölcsészettudományi Kutatóközpont Történettudományi Intézetében (1014 Budapest, Úri utca 53., telefon: 224-6700/624, 626 mellék).

A Világtörténet 2015-ös évfolyamának megjelentetését a Magyar Tudományos Akadémia és a Nemzeti Kulturális Alap támogatja

nka
Nemzeti Kulturális Alap